

แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย
Direction to Develop Temples According to the Standards Set Down by the National Office
of Buddhism in Chiang Rai province

พระอธิการอภิชาติ ปรีสุทโธ
Phraatikanapichart Parasuttho

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
Thanit_loonlawan@hotmail.com
อาจารย์ที่ปรึกษางานวิทยานิพนธ์ 1. พระรัตน์นีนี, ผศ.ดร. 2. พระอัครภิกษุทธิ์ ลุนละวัน, ดร.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2. เพื่อพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย 3. เพื่อสร้างชุดองค์ความรู้วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนำไปใช้เป็นแบบอย่าง ให้กับวัดในจังหวัดเชียงรายอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผลการวิจัยพบว่า วัดในจังหวัดเชียงราย มีชุดคู่มือของการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย 1.การปกครอง 2.การศาสนศึกษา 3. การเผยแผ่ 4. การสาธารณูปการ 5. การศึกษาสงเคราะห์ 6. การสาธารณสงเคราะห์ ตลอดจนถึงมีภาคีเครือข่ายให้การช่วยเหลือในด้านความรู้ และ สนับสนุนในด้านกิจการงานต่างๆของพระศาสนาด้วย

คำสำคัญ : แนวทาง,การพัฒนา,วัดตามมาตรฐาน,สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

Abstract

Research paper concerning the direction to develop temples according to the standards set down by the National Office of Buddhism in Chiang Rai province. The objectives are as follows. 1. To study the development of temples according to the standards set down by the National Office of Buddhism. 2. To develop temples according to the standards set down by the National Office of Buddhism in Chiang Rai province. 3. To establish a body of knowledge for temples according to the standards set down by the National Office of Buddhism and apply it as a model for temples in the Central District of Chiang Rai province. The paper uses Qualitative Research including documentary information and field work. The documentary aspect involves collecting information from documents and relevant research. The field work collects information through

questionnaires, conversations, in-depth interviews and focus group discussions. The research results show a handbook to develop temples according to the standards set down by the National Office of Buddhism in Chiang Rai province, consisting of 1. Administration 2. Religious study 3. Dissemination 4. Public assistance 5. Study assistance 6. General assistance, and finally a network to help with knowledge and to support various activities connected with Buddhism.

Keywords : Direction, Develop, Temples According to the Standards, National Office of Buddhism

บทนำ

ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาได้ก้าวขึ้นสู่การพัฒนาตามโลกสากลยุคปัจจุบันประเด็นที่นาสนใจและข้อสงสัยเกี่ยวกับสถาบันวัดในพระพุทธศาสนาที่ควรพิจารณาในฐานะชาวพุทธที่มีความคาดหวังคือ ต้องการให้วัดที่มีการพัฒนาอย่างเป็นที่พอใจในแนวเดียวกันตามข้อสงสัยว่าทำไมวัดที่ตั้งอยู่ในบริบทที่คล้ายคลึงกันแต่กลับมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันที่สถาบันวัดจะเกิดการพัฒนาคาดหวังได้โดยปราศจากการช่วยเหลือจากภายนอกหรือไม่ และสิ่งที่จะมาช่วยวัดและผลักดันวัดให้มีความมาตรฐานการพัฒนาให้ไปตามเกณฑ์ที่ทางสังคมคาดหวังได้โดยมาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อให้เกิดการพัฒนาวัดในประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยส่วนรวมซึ่งรวมไปถึงมาตรฐานการพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้าน ประกอบไปด้วย 1. ด้านสาธารณูปการ 2. ด้านการปกครอง 3. ด้านการศาสนศึกษา 4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5. ด้านการเผยแผ่มีการพัฒนาไป 6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในทิศทางเดียวกันนี้จึงควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อให้เกิดความรู้ในการนำมาสนับสนุนปรับปรุงการพัฒนาวัดในประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าสมดุลงับโลกยุคปัจจุบัน (ณัฐภัค เสถียรจิกานนท์ และคณะ, 2558 : 96)

วัดเป็นทุกอย่างของสังคมเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนและสังคมและเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆทางสังคมเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนในแต่ละระดับโดย มีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมของวัดทำให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่นเช่นเดียวกับวัดพระสงฆ์จึงมีลักษณะของความเป็นผู้นำในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในวัดเมื่อวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจพระสงฆ์ก็มิฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชนเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและความร่วมมือต่างๆและนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันวัดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสืบทอดมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี พระพุทธศาสนาทั้งเป็นแหล่งเผยแผ่วิชาการต่างๆไปสู่สังคมตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่มาจากวัดแทบทั้งสิ้นกล่าวคือวัดเป็นทั้งสถานศึกษาสถานสงเคราะห์สถานพยาบาลสถานบันเทิงสโมสรพินิจอันเป็นที่พึ่งพิงในขณะเดียวกันพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนเป็นที่พึ่งพิงทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคมหรือแม้แต่กิจการสาธารณประโยชน์ทางสังคม พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าสถาบันพระพุทธศาสนาได้วางตน ให้เป็นส่วนหนึ่งที่ผสมผสานกลมกลืนกับสถาบันอื่นๆในสังคมมาโดยตลอดพระพุทธศาสดารายอยู่ได้ด้วยการสงเคราะห์และเกื้อหนุนจากสังคมในทำนองเดียวกันนี้วัดและพระสงฆ์เป็นผู้ที่ทำคุณประโยชน์และช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมด้วยเช่นกันดังนั้นวัดและพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อชุมชนและสังคมทั้งนี้แต่ละชุมชนหรือหมู่บ้านต่างมีวัดประจำเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมและการทำกิจกรรมต่างๆได้เป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งชุมชนหรือหมู่บ้านที่ทุกคนจะต้องช่วยกันอุปถัมภ์ค้ำจุนและช่วยกันปกป้องดูแลรักษาวัดในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นดินแดนแห่งขุนเขา เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทยเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยเชียงแสนของพญาเม็งรายผู้ก่อตั้งเมืองเชียงรายบนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกกอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้บนดอยสูงที่สลับซับซ้อนเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำและน้ำตกอันงดงามหลายแห่งและมีเทือกเขาผีปันน้ำที่เป็นพรมแดนกั้นประเทศสหภาพพม่าจนถึงด้านทิศเหนืออีกทั้งเป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทยเป็นพรมแดนกั้นกลางระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเชียงรายมีประชากรหลายเชื้อชาติทั้งชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยภูเขา และชาวจีนฮ่อที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่บนดอยสูงแต่ละชนชาติจะมีประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เป็นเสน่ห์อีกอย่างที่ทำให้เชียงรายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญซึ่งเป็นที่รู้จักกันมากมายในจังหวัดเชียงรายเช่น พระธาตุดอยตุง ดอยแม่สลอง ภูชี้ฟ้า เชียงแสน แม่สาย วัดร่องขุน ขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงสำหรับพุทธศาสนิกชนก็คือการเดินทางไปนมัสการพระแก้วมรกต หลวงพ่อผาเงา และพุทธศิลป์วัดร่องขุน ถ้าใครเดินทางไปสักการะครบทั้งหมดในวันเดียวถือเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว

จะเห็นได้ว่าวัดในจังหวัดเชียงรายได้พัฒนาวัดให้เป็นมาตรฐานตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนด ดังนี้คือ 1) ด้านการปกครอง ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา อุpekขา 2) ด้านการเผยแผ่ธรรม ให้ความสำคัญของการเผยแผ่ธรรม ทั้งศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จนเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดปฏิบัติความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น 3) ด้านการศาสนศึกษา จัดตั้งโรงเรียน สรรหาแหล่งทุนทรัพย์และบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มาสอนพระภิกษุสามเณร 4) ด้านศึกษาสงเคราะห์ อุปถัมภ์การศึกษาของพระภิกษุ สามเณร และนักเรียนที่ยากจน มอบทุนการศึกษาแก่สถานศึกษาต่าง ๆ 5) ด้านสาธารณูปการ ก่อสร้างทำนุบำรุงศาสนสถานที่ยิ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนกิจกรรม ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พร้อมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ 7) ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พื้นฟูศิลปะพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน สร้างศูนย์ศิลปาชีพ เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่ามีระดับการพัฒนาอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาเพื่อเป็นกรณีศึกษาคือวัดในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 18 อำเภอ 18 วัด โดยที่แต่ละวัดมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันไปในการพัฒนาวัดด้านต่าง ๆ ให้เข้าสู่ความเป็นมาตรฐานที่ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาได้กำหนดไว้เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเช่นเป็นศูนย์รวมการจัดกิจกรรม ของชุมชนเป็นสถานที่รักษาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาสำหรับผู้คนในชุมชนและสำหรับพระภิกษุสามเณรเป็นต้นอีกทั้งชุมชนยังมีความโดดเด่นด้านการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนรวมถึงการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในขณะที่ชุมชนเองก็มีความหลากหลายทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมด้วยดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ศึกษาในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
2. เพื่อพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อสร้างชุดองค์ความรู้วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และนำไปใช้เป็นแบบอย่าง ให้กับวัดในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้แบ่งวิธีดำเนินการ เป็นขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษาจาก พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้คือ วัดในจังหวัดเชียงราย

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

1. ภาครัฐ	จำนวน	25	คน
2. องค์กรปกครองท้องถิ่น	จำนวน	25	คน
3. วัด	จำนวน	25	รูป
4. เครือข่าย	จำนวน	25	รูป/คน

รวมทั้งหมด จำนวน 100 รูป/คน

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

1. แบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เช่น

ก. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ข. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ค. การสร้างชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน เกิดประโยชน์มากน้อยขนาดไหน ? สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ อย่างไรบ้าง ?

- นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

- ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ว่าผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตรงประเด็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

2. สนทนากลุ่ม

- กำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา เช่น

ก. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ข. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ค. การสร้างชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน เกิดประโยชน์มากน้อยขนาดไหน ? สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ อย่างไรบ้าง ?

- แนวคำถามที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้า
- การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ต้องมีความรู้และความสามารถตรงกับงานวิจัยเรื่อง
- บุคลากรที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น ผู้ให้ข้อมูลในภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และ โปรเจคเตอร์

4. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่องการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางและวิธีการให้ได้มาซึ่งการพัฒนาถนน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ประกอบไปด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย

2) กำหนดข้อคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และร่างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น 3 ข้อคำถาม ประกอบด้วย

ก. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ข. การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย มีรูปแบบ และกระบวนการ อย่างไรบ้าง ?

ค. การสร้างชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน เกิดประโยชน์มากน้อยขนาดไหน ? สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่ อย่างไรบ้าง ?

3) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ผลการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์

4) แก้ไขการพิมพ์ผิดและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group

Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแนวคิดเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย

2) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และ ภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

3) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน ประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่ การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีการดังนี้คือ

3.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัยโดยใช้แบบ สัมภาษณ์มีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์แบบขึ้นนำ คือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญมา ใช้ประกอบในการขึ้นนำคำถาม เช่นมีการร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของ ข้อคำถามที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วม ในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในภาครัฐ ภาคประชาชน รวมทั้ง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความ สำคัญในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกได้มาซึ่ง ข้อมูลที่มีความหลากหลาย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้(ปราชญ์)และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษารววิจัย จำนวน 100 รูป/คน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การพัฒนา วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย เิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิง ยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและ กลไกการการปกครองในการขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชน โดยมีกิจกรรมที่จะทำคือ การสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง

4) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่ การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

5) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ ได้ชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน

6) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยดังนี้คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้านเอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกับนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ

2) การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

2.1 การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

2.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

3) สรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา พัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จากกลุ่มสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผลและพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมกึ่งมาตรฐาน (ขั้นการพัฒนาตัวแบบ (Develop Model) เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

6. สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ การพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย

2.) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)

3) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

3.1 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล

3.3 ประชุมสนทนากลุ่มย่อย

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสาร และ จากการประชุมกลุ่มย่อย

3.5 สรุปผลการวิจัย

3.6 นำเสนอผลการวิจัย

4) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบและวิธีการ แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

5) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ ได้ชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน

6) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ ดังนี้คือ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงรายสิ่งที่ได้คือ ได้ชุดองค์ความรู้ วัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเชียงราย โดยทำเป็นคู่มือ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน

การอภิปรายผล

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องของพระมหาวินัย แก้วกรอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดในเขตอำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรีสู่ความเป็นมาตรฐาน ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติของวัดในเขตอำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุก ด้าน โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ด้านการเผยแผ่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 2) แนวทางการพัฒนาวัดในเขตอำเภอดำม่วง จังหวัด กาญจนบุรี สู่ความเป็นมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในแต่ละด้านคือ 2.1) ด้านการเผยแผ่ โดยการอบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ในหน่วยงานและที่บ้าน 2.2) ด้านการศาสนศึกษา โดยการ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2.3) ด้านการสาธารณูปการ โดยบริเวณวัดต้องสงบมีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย 2.4) ด้านการปกครอง โดยมีระเบียบปฏิบัติกิจวัตร พระภิกษุสามเณร ของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด และบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีการวางแผนการบริหาร จัดการอย่างเป็นระบบ 2.5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณภัยกับองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุน ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดให้มีอาสาสมัครในการสวดส้อง ดูแล และพิทักษ์ พระพุทธศาสนา และ 2.6) ด้านการศึกษา

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตทัศน์เชิงสังคมล้านนาในสังคมวิถีใหม่”
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สงเคราะห์ โดยการจัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ ศิลธรรม ศูนย์ฝึกอาชีพ
ชมรมเพื่อรวมกลุ่มดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

1. ควรศึกษาบทบาทของวัดที่มีการพัฒนาตามมาตรฐานในการพัฒนาชุมชน
2. ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการสร้างความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเถลิงศก 2525. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.

_____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2534.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิเสศ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
วิญญาน, 2539.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย, 2532.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกร
ณราชวิทยาลัย, 2539.

โกวิท พวงงาม. ความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อการบริหารงาน
แบบกระจายอำนาจ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2545.

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย
พ.ศ. 2561-2564. เชียงราย : สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2561.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. วัดที่มีมาตรฐาน. จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพ
พรรณี, 2558.

ณัฐภัค เสถียรจิกานนท์ และคณะ. การพัฒนาวัดให้เป็นมาตรฐานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่ง
ชาติ. พระนครศรีอยุธยา :

นธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาวัด. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2541.